

TIPOLOGIA VALORILOR: ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

Olga SAVVA, doctorandă

<https://orcid.org/0009-0009-4355-4373>

Nicolae SILISTRARU, dr. hab., prof. univ.

<https://orcid.org/0000-0001-9469-4434>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Rezumat. Valorile oferă repere esențiale în orientarea comportamentelor și în luarea deciziilor. Ele reflectă credințele, idealurile și principiile care ghidează acțiunile umane, contribuind la formarea culturii și structurarea societății. De-a lungul timpului, valorile au evoluat sub influența schimbărilor sociale, economice și culturale, determinând o permanentă negociere între tradiție și modernitate. În acest context, înțelegerea tipologiei valorilor devine crucială pentru a descifra complexitatea dinamicii sociale contemporane. Valorile tradiționale, adesea asociate cu stabilitatea, familia, religia și comunitatea, coexistă astăzi cu valorile moderne, centrate pe autonomie, inovație, progres și individualism. Această coexistență generează atât puncte de convergență, cât și surse de tensiune, influențând modul în care indivizii și comunitățile se raportează la realitate.

Cuvinte-cheie: cultura, valori, norme morale, sistem axiologic, norme, reguli morale.

TYPOLOGY OF VALUES: BETWEEN TRADITION AND MODERNITY

Summary. Values provide essential landmarks in guiding behavior and decision-making. They reflect the beliefs, ideals, and principles that guide human actions, contributing to the formation of culture and the structuring of society. Over time, values have evolved under the influence of social, economic, and cultural changes, determining a permanent negotiation between tradition and modernity. In this context, understanding the typology of values becomes crucial to deciphering the complexity of contemporary social dynamics. Traditional values, often associated with stability, family, religion, and community, coexist today with modern values, centered on autonomy, innovation, progress, and individualism. This coexistence generates both points of convergence and sources of tension, influencing the way in which individuals and communities relate to reality.

Keywords: culture, values, moral norms, axiological system, norms, moral rules.

Introducere

Actualmente, parcurgem o perioadă supraaglomerată de probleme majore, caracterizată prin instabilitate socială și economică, amplificată de factori precum globalizarea, crizele financiare, schimbările climatice și pandemia recentă. Aceste crize multiple generează tensiuni psihosociale, creșterea incertitudinii și instabilitate emoțională la nivel individual și colectiv. La fel, digitalizarea, inteligența artificială și automatizarea influențează aproape toate aspectele vieții, inclusiv locurile de muncă, comunicarea și stilul de viață.

În lucrarea sa, *Petre Andrei*, subliniază că valorile sunt relative în funcție de epocă și societate, dar totodată au o dimensiune obiectivă, deoarece răspund unor nevoi reale ale comunității. De asemenea, el face o distincție între diferite tipuri de valori: morale, estetice,

religioase, economice și științifice, evidențiază interdependența lor. Menționează faptul că valorile evoluează în timp și sunt influențate de contextul istoric și social [10, p.115].

Din punct de vedere al psihologiei, viteza acestor transformări poate provoca stres adaptativ și anxietate tehnologică, iar din punct de vedere economic, automatizarea duce la redistribuirea forței de muncă și la apariția unor noi domenii de activitate, dar și la dispariția locurilor de muncă tradiționale. Pare că trăim într-o altă galaxie: „o galaxie urbană, digitală”, în care - potrivit lui *K. Nordstrom* și *P. Schlingmann* - „cooperarea în toate formele sale legal permise, naște valoare mai mare decât competiția directă” [7, p.34].

În acest context, pentru a putea trăi într-o asemenea societate digitală, avem nevoie de repere. Acestea sunt *valorile* ce se regăsesc în reguli de viață, principii, scopuri, idealuri. Nu le știm pe toate de la început. Ele se învață chiar toată viața. Dacă drumul se construiește mergând, putem trăi învățând să trăim. Familia este primul loc în care se învață prin transmitere de la o generație la alta *valorile*. Astfel, modelele sociale - *părinți, profesori, prieteni, figuri publice* - devin reperul pentru construirea identității și a comportamentelor morale și sociale. Procesul de internalizare a valorilor este esențial pentru definirea alegerilor de viață, contribuind la formarea personalității și a caracterului.

Potrivit sociologului *C. Bulzan*, familia este primul cadru de formare morală și socială, iar valorile care ghidează comportamentul vin din exterior, fiind influențate de norme morale, religioase și de coduri de bune maniere. Familia funcționează ca un intermediar între individ și societate, asigurând integrarea treptată a copilului în viața socială și oferindu-i un set de reguli și standarde pentru a naviga în lumea exterioară [1, p.125].

Valorile, precum *generozitatea, solidaritatea, respectul, onestitatea și afecțiunea* sunt modele de comportament învățate mai întâi în familie și apoi consolidate în alte medii: școală, grupuri de prieteni, comunitatea religioasă sau profesională. Din perspectiva sociologică și etică, valorile și virtuțile nu sunt înnăscute, ci *dobândite prin socializare*. În teoria socializării, aceste virtuți sunt considerate *produse culturale*, transmise de la o generație la alta pentru a asigura coeziunea socială.

Conform definiției din *Dicționarul explicativ al limbii române* [14], *valoarea* este o categorie socială care reflectă aprecierea și importanța atribuită unor lucruri, fapte, idei sau fenomene, în funcție de necesitățile și idealurile sociale. În sociologie, valorile sunt esențiale pentru coerența și funcționarea societății, ghidând comportamentele individuale și colective. Valorile sociale (precum libertatea, dreptatea, solidaritatea) devin standarde culturale, iar respectarea lor asigură stabilitatea și armonia socială. Valorile sunt relative și se schimbă în funcție de contextul istoric, cultural și politic. *De exemplu*, ceea ce era considerat o valoare în societatea medievală poate fi perceput diferit în societatea modernă. În etica filosofică, valoarea este strâns legată de noțiunea de bine, adevăr și frumos, fiind un criteriu esențial pentru evaluarea morală și estetică a unei acțiuni, idei sau obiecte.

Cercetătorul ieșean *S. Cristea*, în manualul *Fundamentele pedagogiei*, menționează faptul că, *valoarea* nu este absolută, ci depinde de nevoile și dorințele individului sau ale comunității. Din punct de vedere sociologic și psihologic, aceasta se explică prin teoria ierarhiei nevoilor (A. Maslow), care sugerează că oamenii atribuie valoare diferită lucrurilor în funcție de nivelul de dezvoltare personală și de satisfacerea nevoilor de bază (supraviețuire, securitate, afiliere, recunoaștere și autorealizare). Un exemplu ar fi modul în care sănătatea devine o valoare esențială atunci când este amenințată, în timp ce în perioadele de stabilitate financiară, accentul poate fi pus pe valori culturale sau spirituale. *Valorile morale* sunt produse ale comunității, având o existență relativ obiectivă prin faptul că sunt recunoscute de un grup social larg. Cu toate acestea, acceptarea lor este subiectivă și personală. Astfel, *valoarea*, în viziunea lui *S. Cristea* [4, p.211] este o construcție socială și personală, legată de satisfacerea nevoilor și de experiențele afective ale individului. Aceasta nu este fixă sau imuabilă, ci dinamică și contextuală, având sens doar în măsura în care comunitatea sau individul o percep ca fiind relevantă. Procesul de reevaluare și adaptare a valorilor este un semn de evoluție și maturizare socială, deoarece *valorile* sunt percepute prin afectivitate și devin reale în conștiința noastră doar prin experiența personală și relaționare cu ceilalți.

Rezultate și discuții

Noțiunea de valoare este esențial legată de cea de atitudine. Astfel, C. Cucuș, subliniază că valoarea este semnificativă pentru om doar prin prisma atitudinii sale față de aceasta. Atitudinea reprezintă o dispoziție psihică și comportamentală a individului în raport cu un obiect, o idee sau un fenomen. Prin atitudine, omul conferă semnificație valorilor și le integrează în viața personală. Atitudinile sunt dobândite și modelate prin experiență și educație, fiind esențiale în procesul de formare a valorilor morale, estetice, culturale și sociale. În acest sens, educația este definită ca un proces orientat axiologic, ceea ce înseamnă că ea urmărește formarea și consolidarea unui sistem de valori la nivel individual și colectiv. Potrivit lui C. Cucuș, educația nu doar transmite valori imuabile (cum ar fi adevărul, dreptatea, binele), ci participă activ la crearea de noi valori, adaptate la realitățile în schimbare [5, p.69].

C. Cucuș propune o viziune profundă asupra educației, în care valoarea și atitudinea sunt elemente inseparabile. Educația este un proces de formare axiologică, care creează omul ca valoare supremă și îl ajută să devină un agent activ în producerea și transformarea valorilor. Acest proces este unul complex, de lungă durată, dar esențial pentru dezvoltarea personală și socială.

În consens, *activitatea umană produce valori*, iar educația este cea mai importantă activitate creatoare de valori, deoarece are ca scop dezvoltarea omului ca ființă rațională, morală și socială. În general, *pedagogia valorilor* pune accent pe faptul că educația nu

înseamnă doar transmiterea de cunoștințe, ci mai ales formarea atitudinilor și învățarea valorilor - proces complex și de durată, care necesită *reflecție, experiență și ghidare*.

În sinteză, *educația este considerată o valoare* prin definiție, deoarece produce valori esențiale pentru existența umană. Omul este rezultatul procesului educativ, ceea ce face din educație valoarea supremă – prin ea se creează nu doar cunoaștere, ci și caractere, principii și idealuri.

Din definițiile educației la care face trimitere autorul, desprindem următoarele valori pozitive prezentate în tabelul nr. 1, în baza mai multor autori.

Tabelul 1. Categorii de valori pozitive în baza mai multor autori [5, p. 26-27]

Autori	Valori pozitive
<i>I. Hrisostom</i>	curățenia sufletească, buna cuviință, moralitatea, evlavie, inteligența și mântuirea sufletului
<i>Em. Kant</i>	disciplinarea, cultivarea, civilizarea, moralizarea și perfecțiunea
<i>E. Spranger</i>	iubirea față de sufletul altuia, receptivitatea pentru valori și capacitatea de a realiza valori
<i>R. Hubert</i>	integrarea forțelor vieții, armonia corpului, adaptarea socială, integrarea spirituală, dezvoltarea completă a personalității individuale
<i>Șt. Bârsănescu</i>	îngrijirea, îndrumarea și cultivarea pentru crearea valorilor culturale și sensibilizarea individului față de acestea

În relații cu alții, oamenii sunt buni, muncitori, simpatici, sau dimpotrivă: răi, leneși, antipatici, indiferenți etc. Omul preia aceste atitudini din grupurile umane pe care le-a parcurs și le manifestă în alte grupuri, prezente sau viitoare. Izvorul acestor atitudini (al celor mai multe) nu este deci individul, ci grupul. Individul pur și simplu le învață sau, cu un termen mai elegant, dar mai puțin precis, „le preia” în procesul participării la viața socială. Deci, odată preluate, atitudinile devin trăsături fundamentale ale personalității - dispoziții relativ stabile care determină comportamentul unei persoane în diverse situații, conform *teoriei trăsăturilor* (Gordon W. Allport, Hans J. Eysenck). Atitudinile precum *generozitatea, empatia, onestitatea* sau, dimpotrivă, *egoismul și indiferența* sunt expresii ale valorilor preluate și integrate în structura psihologică a individului. De exemplu: o persoană care preia atitudinea de respect față de diversitate va manifesta această valoare atât în relațiile personale, cât și în mediul profesional, devenind o trăsătură definitorie a personalității sale.

În acest context, suntem de acord cu faptul că atitudinile nu sunt create individual, ci sunt produse sociale, preexistând la nivelul grupului înainte de a fi interiorizate de individ. Procesul de socializare permite transformarea acestor atitudini în trăsături stabile de personalitate, influențând comportamentele viitoare și contribuind la formarea identității individuale, iar atitudinile fundamentale, odată formate, devin puncte de referință pentru interpretarea realității și luarea deciziilor.

Astfel, în manualul *Dirijarea comportamentului uman*, autorul *N. Radu*, ne vorbește despre valorile relaționale, care se manifestă în relațiile dintre oameni, definind modul de

interacțiune socială și calitatea relațiilor interpersonale. Exemple de valori relaționale sunt: *respectul, empatia, solidaritatea, toleranța, loialitatea și altruismul*. Aceste valori nu există izolat, ci se dezvoltă în contextul social și relațional. Ele devin relevante și active doar atunci când sunt interiorizate și manifestate în raport cu ceilalți. Valorile relaționale interiorizate influențează comportamentul zilnic și devin trăsături de personalitate, contribuind la formarea unui stil de relaționare specific fiecărei persoane. *De exemplu*, empatia ca valoare relațională, odată interiorizată, devine o trăsătură de personalitate manifestată prin comportamente prosociale constante și o atitudine sensibilă la nevoile celorlalți. Valorile relaționale precum cooperarea, încrederea și responsabilitatea devin indicatori ai maturității sociale și contribuie la integrarea armonioasă în comunitate [11, p. 55-56].

Așa, precum am menționat mai sus, *educația pentru valori* (C. Cucuș, N. Radu) pune accent pe formarea acestor trăsături încă din copilărie, pentru a asigura o personalitate echilibrată și relații sănătoase.

Subliniind provocările globale actuale și necesitatea unui sistem de valori adaptat acestora, în special în contextul educației pentru conviețuire armonioasă și dezvoltare globală, G. Văideanu [15]. Elaborează o sinteză a sistemului axiologic de educație al umanității (tabelul 2).

Tabelul 2. Sistemului axiologic de educație al umanității

Cunoștințe de dobândit	Atitudini și valori	Competențe
<i>Egalitatea popoarelor</i>: toate popoarele sunt egale și au aceleași drepturi la existență, la libertate și la utodeterminare. <i>Menținerea păcii</i>: înțelegerea diferitelor tipuri de conflicte și a naturii negative sau pozitive a păcii, înțelegerea cauzelor conflictelor. <i>Dezvoltarea</i>: înțelegerea necesității de a menține un echilibru între creșterea economică și dezvoltarea socială. <i>Sistemul Națiunilor Unite</i>: înțelegerea rolului, metodelor, funcționării și inițiativelor ONU și ale agențiilor sale (UNESCO, OMS, FAO).	<i>Respectul de sine și respectul față de altul</i>. <i>Grija față de mediu</i>. <i>Atașament față de dreptate și de pace</i>. <i>Deschidere spirituală și solidaritate</i>.	<i>Gândire critică</i>: capacitatea de a aborda problemele cu spirit critic și flexibil, a ști să recunoști și să refuzi prejudecățile, îndotrinarrea și propaganda. <i>Cooperare</i>: capacitatea de a lucra în echipă pentru realizarea obiectivelor complexe. <i>Imaginație</i>: capacitatea de a proiecta un viitor dorit. <i>Afirmare de sine</i>: capacitatea de a exprima și de a argumenta puncte de vedere. <i>Toleranță</i>: capacitatea de a se implica responsabil în luarea deciziilor la nivelul comunității locale, dar și la nivel național, regional și internațional.

Astfel, Gh. Văideanu propune un *sistem axiologic integrator*, care pune accent pe valori esențiale pentru supraviețuirea și dezvoltarea umanității. Acest sistem include: *valori etice* – dreptate, onestitate, responsabilitate; *valori sociale* – cooperare, solidaritate, respect pentru drepturile omului; *valori ecologice* – protecția mediului, sustenabilitate; *valori culturale și spirituale* – respect pentru diversitate, identitate culturală, dialog intercultural.

Datorită acestei dimensiuni, *educația trebuie să devină un proces de formare a conștiinței globale*, în care fiecare individ învață să-și asume responsabilitatea pentru comunitatea globală, nu doar pentru sine și grupul său local. Educația nu mai poate fi orientată doar spre formarea de competențe profesionale, ci trebuie să includă și formarea de competențe sociale și emoționale, esențiale pentru conviețuirea pașnică într-o societate globalizată. Valori precum *dialogul, respectul reciproc și empatia* devin centrale pentru evitarea conflictelor și pentru consolidarea coeziunii sociale. În acest context, se impune necesitatea unui *sistem axiologic flexibil*, care să răspundă provocărilor prin promovarea unor valori precum *pacea, solidaritatea, toleranța, respectul pentru diversitate, responsabilitatea și sustenabilitatea*, iar conceptul „a învăța să trăim împreună” devine central în educația contemporană, fiind inspirat din Raportul Delors (UNESCO), care identifică cele patru piloni ai educației: *a învăța să știi* – acumularea de cunoștințe; *a învăța să faci* – dezvoltarea competențelor practice; *a învăța să trăiești împreună* – dezvoltarea valorilor sociale și relaționale; *a învăța să fii* – dezvoltarea personală și spirituală.

Educația ca proces pozitiv implică dezvoltarea armonioasă a individului, orientându-l spre atingerea potențialului maxim în plan intelectual, emoțional și social. În perspectiva lui C. Cucoș, educația are un rol transformator asupra individului, contribuind la formarea valorilor, a atitudinilor și a identității. V. Pâslaru, în manualul *Educație și identitate*, preia această viziune, subliniind că educația este cheia pentru construirea unei identități coerente și pentru adaptarea la provocările societății contemporane [8, p.40].

În acest sens, educația nu doar formează competențe și cunoștințe, ci creează și consolidează identitatea prin promovarea valorilor culturale, etice și civice, reflectate în finalitățile și conținuturile educaționale.

Tabelul 3. Categoriile de valori reflectate în finalitățile și conținuturile educaționale

<i>Finalitățile educației (ideal, scop, obiective)</i>	<i>Conținuturile educaționale</i>
de a lucra pentru păstrarea și sporirea valorilor obiective, de a face pe individ să se preocupe și să vibreze pentru valorile subiective și să poarte grija de a le păstra și spori (Șt. Bârsănescu); personalitatea morală (I. Grigoraș); receptarea valorii, răspunsul afectiv, valorizarea, organizarea, caracterizarea printr-o valoare sau un sistem de valori (R. Krathwohl și B. Bloom).	<i>valori sociale</i> (cooperarea, amabilitatea, justiția și dreptatea socială, spiritul civic, simțul responsabilității, respectarea drepturilor omului); <i>valori ce privesc individul</i> (veracitatea, onestitatea, disciplina, toleranța, simțul ordinii, spiritul de perfecționare); <i>valori ce vizează țările și lumea</i> (patriotism, conștiința neamului, înțelegerea internațională, fraternitatea umană, conștiința interdependenței dintre națiuni); <i>valori procesuale</i> (abordarea științifică a realității, discernământul, căutarea adevărului, reflecția etc.) (G. Văideanu și S. Rassekh).

Atât C. Cucoș, cât și V. Pâslaru subliniază că educația nu este un simplu transfer de cunoștințe, ci un proces complex de formare a personalității și a conștiinței morale. Prin educație, individul învață să discearnă între bine și rău, să respecte diversitatea, să cultive

valori precum *respectul, responsabilitatea, empatia și solidaritatea*. Iar formarea identității morale este una dintre misiunile esențiale ale educației, aceasta contribuind la conturarea unui comportament etic și responsabil.

Astfel, pentru orientarea și valorizarea procesului educațional, *perspectiva axiologică în educație* este esențială. Ea ajută individul să înțeleagă lumea, să selecteze valori relevante și să-și formeze o atitudine pozitivă și responsabilă față de sine, de ceilalți și de realitatea înconjurătoare. Educația pentru valori este o investiție pe termen lung în formarea caracterului și în dezvoltarea unei societăți mai etice, echitabile și armonioase. Or, la determinarea conținuturilor educației, este foarte importantă alegerea sistemului de valori, susține cercetătorul autohton *N. Silistraru* în monografia *Valori ale educației moderne*.

Autorul menționează că există nenumărate valori, multe dintre ele fiind general-umane, ceea ce înseamnă că ele sunt recunoscute și apreciate de toate culturile și comunitățile. Exemple de valori general-umane sunt: *adevărul, dreptatea, libertatea, iubirea, solidaritatea, pacea și respectul pentru viață*. Acestea sunt universale, chiar dacă pot fi interpretate și aplicate diferit în diverse culturi și epoci. Faptul că sistemul de valori are întotdeauna un caracter ierarhic, *omul* este plasat în vârful acestei ierarhii. Această perspectivă reflectă o viziune umanistă, care consideră ființa umană ca valoarea supremă, sursa și scopul tuturor celorlalte valori [13, p.62-63].

În opinia antropologilor, cultura constă din trei elemente: noțiunile (conceptuale), atitudinile și valorile (figura 1).

Astfel, valorile universale și ierarhia lor contribuie la definirea identității și coeziunii sociale în orice cultură.

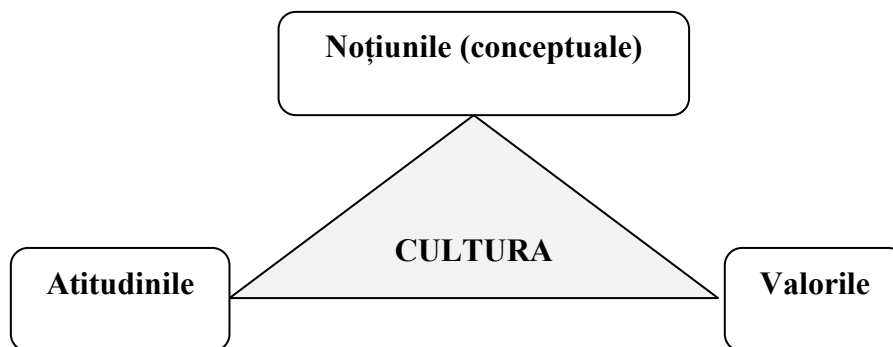

Figura 1. Trei elemente ale culturii în opinia antropologilor [11, p.109]

Potrivit antropologilor, cultura este definită ca un sistem integrat de elemente care modelează comportamentul, gândirea și valorile oamenilor dintr-o societate. *Edward B. Tylor*, unul dintre pionierii antropologiei culturale, definește *cultura* ca un întreg complex, care include cunoștințele, credințele, artele, morala, legile, obiceiurile și toate celelalte capacități și obiceiuri dobândite de om ca membru al societății, idei prezentate în tabelul 4.

Tabelul 4. Cele trei elemente fundamentale ale culturii

<i>Elemente</i>	<i>Definire</i>	<i>Exemple</i>
Noțiunile	Noțiunile sunt cunoștințele, conceptele și ideile care formează baza teoretică a culturii. Ele reflectă modul în care o societate percepe lumea și realitatea înconjurătoare.	<i>timp, spațiu, religie, sănătate, familie și putere - variază de la o cultură la alta</i>
Atitudinile	Atitudinile culturale sunt dispozițiile mentale și emoționale față de anumite situații, persoane sau idei, formate prin socializare și influențate de sistemele de valori și credințe ale societății. Ele determină modul în care oamenii reacționează și interacționează în diverse contexte sociale.	<i>atitudinea față de muncă, atitudinea față de autoritate sau atitudinea față de diversitate culturală.</i>
Valorile	Valorile sunt principii fundamentale care definesc ceea ce este considerat corect, important și dezirabil într-o societate. Ele oferă criterii de judecată morală și comportamentală, influențând deciziile și acțiunile indivizilor.	<i>libertatea, egalitatea, respectul pentru viață, familia, ospitalitatea, onestitatea.</i>

Cultura este un sistem viu și dinamic, format din noțiuni, atitudini și valori, care se împletesc pentru a defini viziunea unei societăți asupra lumii și modului de viață. Aceste elemente contribuie la construirea identității culturale, la orientarea comportamentului social și la adoptarea unui sistem de valori care ghidează fiecare aspect al vieții cotidiene. *Noțiunile, atitudinile și valorile* nu doar modelează comportamentele individuale, ci și contribuie la coerența și stabilitatea socială, oferind un sentiment de apartenență. Educația joacă un rol crucial în transmiterea acestor elemente culturale și în formarea unei identități culturale puternice.

În același timp, cercetătorul român *Gh. Bunesco* [2, pp.133-134], subliniază faptul că nucleul psihologic al valorilor morale este rezultatul sinergiei dintre *educația pentru valori, formarea judecății morale și progresul conștiinței morale*. Pe baza acestei idei, autorul a formulat câteva enunțuri asertive (tabelul 5), care clarifică procesul de formare a valorilor morale și integrarea lor în personalitate:

Tabelul 5. Enunțuri asertive privind formarea judecății morale și progresul conștiinței morale

toți subiecții umani dispun de valori; valorile umane sunt relative; valorile umane se manifestă în opțiunile și acțiunile oamenilor; adeziunea la un sistem coerent de valori este o condiție necesară, dar nu suficientă pentru calitatea acțiunilor unui subiect; problema opțiunii/alegerii între valori este nucleul conduitei etice, al scării/tablei de valori; scara de valori nu există în sine; este o problemă de conștiință morală, de afectivitate morală;	conștiința morală se manifestă implicativ, prin angajament moral; uneori poate exista și asumare de risc; calitatea acțiunii morale derivă din intenția/scopul ei și nu întotdeauna din rezultatul ei; în formarea judecății morale, a trecerii de la heteronomie la autonomie, adevărata conștiință morală se formează sau se cucerește prin exercițiu asupra sinelui moral; dacă logica morală este și o logică a acțiunii morale, educația prin și pentru valori este un continuum valoric; psihologia educației pentru valori semnifică și trăirea autentică a construcției personalității.
--	---

În manualul *Psihologia educației*, autorul I. Neacșu [6, p.148] menționează despre *scara valorilor personale*, ca un proces dinamic, influențat de socializare, învățare și valorizare. Factorii externi, precum cultura, genul, mediul familial și experiențele de viață, modelează această scară, contribuind la formarea unei identități morale și valorice. Educația joacă un rol esențial în acest proces, susținând dezvoltarea unei scări valorice coerente și echilibrate.

În general, societatea actuală este ghidată de un anumit *sistem de valori*, fapt care inspiră încredere pentru o soluționare pozitivă și oportună a problemelor sus-indicate. În plus, prezența unor valori dă sens educației. Acestea sunt deduse, definite, structurate din axiologia societății actuale.

Conform lui V. Pâslaru, sistemul axiologic al educației este format din valori date omului și valori create de om, fiecare având un rol specific în procesul de dezvoltare și formare a individului. Noua filozofie a educației adoptă o viziune holistică, care nu se limitează la transmiterea cunoștințelor, ci pune accent pe dezvoltarea valorilor universale, naționale și personale, necesare pentru formarea unei identități etice și culturale [9, p.130].

Sistemul de valori al societății actuale este și el construit pe întreg spectrul de valori ale humanitas - ului, incluzând valorile vehiculate în trecut, despre care mărturisesc monumentele de cultură, și valorile actuale, adică acele care dau sens vieții oamenilor în prezent [3, p.10].

Societatea actuală, prin reprezentanții săi de seamă, și-a formulat opțiunea pentru următoarele valori actuale (figura 2):

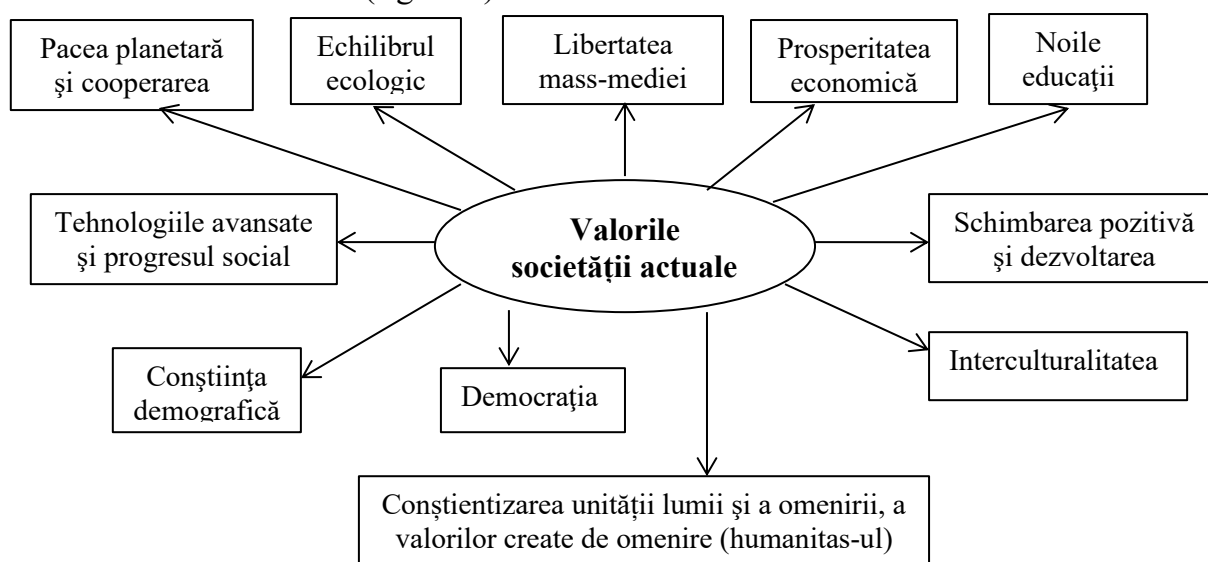

Figura 2. Valorile societății actuale [3, p.11]

Adevărul, binele, frumosul, dreptatea, libertatea sunt valori universale, care definesc esența umanității și se regăsesc în toate culturile și epocile istorice. Aceste valori sunt considerate primordiale și sunt legate de esența existenței umane. Ele reprezintă daruri ale naturii sau ale existenței:

- *Natura, cosmosul, universul* – educația promovează respectul pentru mediul natural și conștiința ecologică, evidențiind relația profundă dintre om și univers.
- *Capacitatea de devenire întru ființă* – se referă la potențialul de autorealizare al individului, adică la dezvoltarea continuă spre o formă superioară de existență și cunoaștere.
- *Capacitatea de a face opțiuni* – educația pentru valori dezvoltă libertatea de alegere și discernământul moral, permițând individului să ia decizii etice și responsabile.

Valorile socio-morale și caracteriale constituie fundamentul educației și sunt esențiale pentru formarea unei personalități morale și civice. Fiecare teorie educativă, fie că este orientată spre dezvoltarea cognitivă, socială sau morală, integrează aceste valori, oferindu-le locuri centrale, dar cu reordonări categoriale în funcție de accentul pus, contribuind la dezvoltarea unei conștiințe etice și la pregătirea individului pentru viața socială. Educația pentru valori nu este doar un proces teoretic, ci unul practic, care trebuie să conducă la acțiuni responsabile și comportamente etice în viața cotidiană.

Studiul acestor tipologii poate contribui la o mai bună înțelegere a mecanismelor prin care valorile modelează comportamentele și atitudinile, oferind totodată o perspectivă asupra provocărilor și oportunităților societății contemporane.

În sinteză, analiza valorilor și a transformărilor lor este esențială pentru a putea naviga cu succes în complexitatea lumii contemporane. O societate capabilă să valorifice armonios tradiția și modernitatea va fi mai pregătită să răspundă nevoilor și aspirațiilor diverselor generații, construind astfel un viitor sustenabil și incluziv.

Concluzii

1. Tipologia valorilor evidențiază complexitatea și dinamismul structurilor valorice, subliniind modul în care acestea evoluează și se adaptează în funcție de contextul social, cultural și istoric.
2. Valorile tradiționale, fundamentale pentru coeziunea socială și transmiterea moștenirii culturale, continuă să joace un rol important în definirea identității colective, chiar și într-o epocă dominată de schimbări rapide și globalizare. Pe de altă parte, valorile moderne reflectă nevoia de autonomie, inovare și adaptare la noile realități, promovând libertatea de expresie și individualismul. Această dinamică între tradiție și modernitate nu este neapărat un conflict, ci mai degrabă o oportunitate de îmbogățire reciprocă, care permite o adaptare mai echilibrată la provocările prezentului. Înțelegerea acestor tipologii valorice poate oferi perspective utile pentru educație, leadership, politici sociale și alte domenii care influențează viața comunitară și personală.

Bibliografie

1. BULZAN, C. *Sociologia. Știință și disciplină de învățământ*. București: ALL Educational, 2008. 390 p. ISBN 978-973-684-721-9316.
2. BUNESCU, Gh. *Școala și valorile morale. Teorii și practici ale dezvoltării psihosocio-morale*. București: EDP, 1998. 266 p.
3. BUTNARI, N. *Noile educații*. Suport de curs. Chișinău: CEP USM, 2017. 123 p. ISBN 978-9975-71-920-9.
4. CRISTEA, S. *Fundamentele pedagogiei*. Iași: Polirom, 2010. 397 p. ISBN 978-973-46-1562-9.
5. CUCOȘ, C. *Pedagogie și axiologie*. București: EDP, 1995. 160 p. ISBN 973-304398-2.
6. NEACȘU, I. *Psihologia educației. Fundamente, procese. Mecanisme. Aplicații*. Iași: Polirom, 2018. 430 p. ISBN 978-973-46-7576-0.
7. NORDSTROM, K., SCHLINGMANN, P. *Expresul urban*. București: Publica, 2015. 216 p. ISBN: 978-606-722-165-7.
8. PÂSLARU, V. *Educație și identitate: Termeni de referință*. Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Proiectul „Portal de resurse lingvistice pentru limba română”. Chișinău: Știința, (Bons Offices SRL), 244 p. 2021. ISBN 978-9975-85-317-0.
9. PÂSLARU, V. *Principiul pozitiv al educației*. Chișinău: Museum, 2003. 319 p. ISBN: 9789975912082.
10. PETRE, A. *Filosofia valorii*. București: Polirom, 1997. ISBN:973 -683-017-9.
11. RADU, N. *Dirijarea comportamentului uman*. București: Albatros, 1981. 183 p.
12. SILISTRARU, N. *Etnopedagogie și educație*. Monografie. Univ. de Stat din Tiraspol. Catedra Pedagogie și Psihologie Generale. Chișinău: UST, 2019. 407 p. ISBN 978-9975-76-295-3.
13. SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău: Institutul de Științe ale Educației, 2006. 176 p. ISBN 978-9975-9685-0-8.
14. *Valoare*. Accesat: 13.02.2025. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/valoare>.
15. VĂIDEANU, G. *Educația la frontiera dintre milenii*. București: EDP, 1988. 328 p.

Recepționat / Received: 05.03.2025

Acceptat / Accepted: 21.03.2025

Email: nsilistraru@gmail.com